

Angel RISTOV*

UDK: 347.65(4-672EU)

str. 53-70.

HARMONIZACIJA NASLEDNOG PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI

Apstrakt

U tekstu autor analizira osnovne dileme i pitanja povezana sa procesom harmonizacije naslednog prava u Evropskoj uniji. Autor konstatuje da je u akademskoj sredini, kao i u organima EU opšte prihvaćeno stajalište da nasledno pravo ne može biti unifikovano u Evropskoj uniji zbog njegovih specifičnosti povezanih tradicijom, kulturom i običajima. Zbog toga se smatra da nasledno pravo treba i dalje da ostane u nadležnosti nacionalnih zakonodavstava. Ipak, imajući u vidu da se broj transnacionalnih ostavina konstantno povećava, u EU je prisutan proces harmonizacije određenih pravila u sferi nasleđivanja. Zbog efikasnijeg ostvarivanja naslednih prava građana država članice EU, predlaže se pre svega harmonizacija pravila međunarodnog privatnog prava u vezi jurisdikcije nasleđivanja, priznanja i izvršenja ostavinskih odluka, uvođenje Evropskog sertifikata o nasleđivanju kao i Evropskog registra testamenata.

Ključne reči: nasledno pravo, harmonizacija naslednog prava, Evropski sertifikat o nasleđivanju, Evropski registar testamenata.

Kao rezultat mobilnosti i slobode kretanja u Evropskoj uniji sve veći broj građana žive i rade u drugim državama članice Evropske unije.¹ Masovne migracije

* Asistent Pravnog fakulteta "Justinijan Prvi," Skopje.

doprinosu da građani poseduju imovinu u nekoliko država članica Evropske unije.² U porastu je i broj brakova između građana različitih država.³ Zbog ovih razloga, broj ostavina sa stranim elementom je u konstantnom porastu, što otežava nasleđivanje imovine.⁴ Naime, naslednici transnacionalnih ostavina susreću se sa brojnim problemima koji su u vezi sa sukobom zakona, sukobom nadležnosti organa, dugim trajanjem naslednog procesa, činjenici da li je ostavilac ostavio testament i gde se on nalazi, zbog toga što naslednici imaju finansijske i advokatske troškove, ne poznaju strano pravo i dr.⁵ Osobito se ističu problemi u vezi dokazivanja statusa naslednika, s obzirom da se dokumenti automatski ne priznaju u drugim državama članicama EU. Zbog ovih problema naslednici se ponekad i odriču od nasleđa koje se nalazi u drugoj državi. U cilju efikasnijeg ostvarivanja naslednih prava građana u EU predlaže se harmonizacija u

¹ U 2009 godinu potvrđeno je da otprilike 8 miliona Evropljana žive u drugoj državi članici Evropske unije. Prema statističkim podacima više od milion Italijana žive i rade u drugim državama članica Evropske unije. 12% od irske populacije, takođe žive u drugim državama članica EU. Ovaj procenat je veći kod novih država članica EU (Poljska, Bugarska, Rumunija i dr.). U Nemačkoj postoje podatak da više od dva miliona državljana drugih država članice EU žive u ovoj zemlji. 20% populacije Luksemburga je sačinjena od građana drugih država članica EU. Videti: <http://www.europeanvoice.com>; Europa-Justice and Home affairs-Succession and Wills study. Prema podacima Eurostata o rezidentima iz drugih država članica EU 1996 godine u Španjolskoj su živeli 500.000, u Italiji 750.000, u Velikoj Britaniji 2.000.000. U 2007 godini ovaj broj se znatno povećava u Španjolskoj na 4.500.000, u Italiji na 3.000.000 dok u Velikoj Britaniji na 3.600.000. Eurostat statistic „Population par citoyen neté“. Prema Aaronu Schwabachu danas u Evropi žive preko deset miliona građana van svojih nacionalnih država. Videti *Of Charities and Clawbacks: The European Union Proposal on Successions and Wills as a Threat to Charitable Giving*, January 25, 2011, str. 20.

² Nemačke banke procenjuju da oko jedan milion Nemaca poseduju nekretnine u drugim državama članica EU. Približan je i broj Britanaca i danaca koji takođe poseduju nekretnine u drugim državama članice EU.

³ U Evropskoj uniji procenjuje se da postoje 16 miliona brakova između partnera različitih nacionalnosti. Videti opširnije: *EU countries restrict „divorce shopping“* <http://www.eulaws.eu/>

⁴ Slobodno kretanje ljudi i imovine do Mاستriškog ugovora doprinelo je da u Evropskoj uniji 2009. godine broj transnacionalnih ostavina dostigne približno pola miliona. U sledećim godinama logično se očekuje porast ovog broja. Charlemagne, *When there is a Will There's a Row*, *The Economist*, Oct. 15, 2009, str. 65.

⁵ Ugovor o nasleđivanju kao osnov nasleđivanja, pored zakona i testamenata, je predviđen u Austriji, Nemačkoj, Danskoj, Turskoj, Grčkoj, određenim regionima Španjolske i Velikoj Britaniji. Ugovorno nasleđivanje, odnosno poklon budućih stvari je prihvaćen u Francuskoj, Belgiji, Portugalu, Nizozemskoj i Luksemburgu.

određenim pitanjima, pre svega pravila međunarodnog privatnog prava koja se tiču transnacionalnih ostavina.⁶

1. DA LI JE MOGUĆA UNIFIKACIJA NASLEDNOG PRAVA U EU

Nasledno pravo, za razliku od drugih oblasti u kojima se velike promene dešavaju veoma često, kao što su obligaciono i porodično pravo, razvija se sporije i manje radikalnim koracima. Ipak, to ne znači da se uloga i značaj naslednog prava u savremenim društvima nije promenila.⁷ Naime, "uobičajeno nasledna prava evoluiraju koracima deteta" zbog čega je, da bi nastale određene promene u ovoj oblasti, potrebno da prođe duže vremena.⁸ Razlog tome je činjenica da "njegovi koreni prodiru duboko u osnovne fundamentalne koncepte pravde, morala i društva."⁹ I pored ovih specifičnosti, u poslednjim decenijama prošlog i ovog veka došlo je do značajnih reformi u sferi nasleđivanja u velikom broju država u Evropi.¹⁰ Međutim, i dalje su ostale razlike i specifičnosti u pogledu slobode testiranja, veličina nužnog dela, vraćanje poklona, naslednih redova, naslednih delova, naslednih prava vanbračnih partnera i drugih insituta.¹¹ Ovaj period je značajan

⁶ V. Pop, EU to easy inheritance procedures among member states, <http://euobserver.com/>

⁷ Godišnji transfer nasleđenog blaga u SAD procenjuje se da iznosi između 600 i 900 milijardi dolara, dok u Nemačkoj između 150 i 300 milijardi dolara. Videti više kod J. Beckert, *Inherited Wealth*, Princeton University Press, 2008.

⁸ U. Liin, Laws of Succession in Europe and Estonia: How We Got to Where We Are and Where We Should Be Heading, *Juridica International*, VI/2001, str. 114.

⁹ U. Spellenberg et al., *Recent developments in succession law – Law in motion*, Antwerp: Kluwer, 1997, str. 713.

¹⁰ Opširnije o savremenim tendencijama i reformima naslednog prava videti kod: B. E. Reinhartz, Recent Changes in the Law of Succession in the Netherlands - On the Road towards a European Law of Succession? *Electronic Journal of Comparative Law*, Vol. 11, 1, May, 2007; M. van Pateghen, *Succession Law Reform in France*, <http://www.anglofrenchlaw.co.uk>; T. Rauscher, *Recent Developments in German Succession Law*, Institute for Foreign and European Private and Procedural Law, University of Leipzig; Muller-Freinfels, Family Law and the Law of Succession in Germany, *The international and Comparative Law Quarterly*, Vol. 16, No. 2 1967; S. Cámara Lapuente, New Developments in the Spanish Law of Succession, *InDret revista para el analisis del derecho*, Barcelona, 2007. R. J. Scalise, New Developments in United States Succession Law, *The American Journal of Comparative Law*, American Society of Comparative Law, Vol. 54, 2006. U. Spellenberg et al., *Recent Developments in Succession Law*, *Law in Motion*, Antwerp Kluwer, 1997, str. 713. U. Kangas, The Functions and the Order of Inheritance, *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 29, Almquist & Wiksell International, 1985, str. 93.

¹¹ U Engleskoj i Velsu ljudi mogu ostaviti svoju imovinu putem testamenta kome žele. Međutim prema odredbama o porodici sadržane u *Inheritance Act-u* iz 1975 godine, naslednici mogu tražiti

po tome što dolazi do povećanja naslednih prava bračnih drugova, kao i do izjednačavanja prava vanbračne dece sa decom koja su rođena u braku.¹² Osnovni argument zbog kojeg su izjednačena prava vanbračne dece sa decom rođenom u braku je "da ona nisu dužna da snose posledice odluka svojih roditelja."¹³ Osim toga, u poslednjih nekoliko godina pravo nasleđivanja u nekim evropskim zemljama je predviđeno i istopolnim partnerima (Danska, Norveška, Švedska, Island, Nizozemska, Nemačka i dr).¹⁴ Zasad veoma mali broj država predviđa mogućnost sklapanje braka između lica istog pola (Nizozemska, Belgija, Španija, Norveška, Švedska i Portugal).¹⁵ Samim tim, bez ikakve promene u naslednopravnim zakonodavstvima promene u porodičnim propisima indirektno utiču na nasledna prava ovih lica.¹⁶ Ipak, savremene tendencije ne utiču podjednako u svim državama članice EU. U određenom broju država, gde dominiraju konzervativne vrednosti, ova pitanja nisu predmet pravne regulacije (Bugarska, Rumunija, Poljska i dr.). Ove činjenice kao i šarenolikost u pogledu naslednopravne regulative doprinose potvrđivanju opšte prihvaćenog stava da je unifikacija naslednog prava u EU nemoguća.¹⁷ U tom smeru ističe se da je "nemoguće ni u sadašnjem momentu, ni u bližoj budućnosti, govoriti o unifikaciji

redukciju ili poništenje testamena kojim testator nije ostavio razumno finansijsko obezbeđenje za određene kategorije rodbine. U drugim evropskim zemljama predviđeno je pravo nužnog naslednog dela koje pripada određenim bliskim naslednicima, i time se ograničava sloboda testiranja ostavilaca. Videti više kod C. Fairbairn, *Draft EU legislation on succession and wills*, 2010, str. 2; L. Garb, *International Succession*, Kluwer Law International, 2004. O pravu Velike Britanije opširnije videti kod R. Kerridge, *The Law of Succession*, 12 Edition, Sweet & Maxwell, 2009.

¹² U pogledu ovog pitanja najdramatičnije promene predviđene su i Finskoj, Švedskoj, Belgiji, Luksemburgu i Nizozemskoj gde u odsustvu potomaka preživeli bračni drug dobija celokupnu ostavinu, isključujući ostale naslednike. U. Liin, *Laws of Succession in Europe and Estonia: How We Got to Where We Are and Where We Should Be Heading...*, str. 122.

¹³ *Ibid*, str. 116.

¹⁴ Više o ovome videti kod: Љ. Спиrowиќ Трпенoвска, Д. Мицковиќ, А. Ристов, *Наследувањето во Европа*, Блесок, Скопје, 2011, стр. 203-212

¹⁵ *Ibid*, str. 164-169.

¹⁶ Više o promenama u porodici u Evropi videti kod: Д. Мицковиќ, *Семејството во Европа XVI-XXI век*, Културна установа Блесок, Скопје, 2008; Љ. Спиrowиќ Трпенoвска, Д. Мицковиќ, А. Ристов, *Наследното право во Република Македонија*, Блесок, Скопје, 2010, str. 16-22.

¹⁷ Više videti kod F. Zoll, *Do we need the European Law of Succession? Between unification of the substantive law and the international private law.* www.turiba.lv/uploaded_files/Konference_M.../04%20F_Zoll.ppt

naslednog prava EU, koje bi bilo zajedničko za sve države članice."¹⁸ To je razlog zbog koga nasledno pravo, kao i porodično pravo, nije obuhvaćeno u ideji i konceptu stvaranja Evropskog građanskog zakonika.¹⁹

Sticanje nekretnina u nekoliko zemalja članica EU je glavni razlog koji je prouzrokovao komplikovane situacije u oblasti nasleđivanja.²⁰ U tom smislu, sve je veći broj građana koji poseduju imovinu u nekoliko država, zbog rada, odmora, odlaska u mirovinu i slično. Tako na primer engleski ostavilac može posedovati bankarske račune u Nizozemskoj i Danskoj, apartman u Francuskoj gde je i živio sa svojom porodicom, kuću u Engleskoj, hotel u Španiji, vikendicu u Sloveniji, akcije u BMW i dr. Kako raspodeliti njegovu ostavinu? Koje pravo i koji organ će biti nadležni za podelu ostavine?²¹ Situacije se komplikuje činjenicom da svaka od 27 država članice EU naslednopravne odnose uređuje vlastitim nacionalnim propisima.²² Sa druge strane, u pogledu nekretnina opšteprihvaćeno pravilo je *lex*

¹⁸ U. Liin, *n.delo*, str. 117.

¹⁹ Razvoj Evropskog građanskog zakonika (EGZ) pre svega se fokusirao na stvaranje unificiranog ugovornog prava. Glavne oblasti koje bi trebalo urediti su ugovorno pravo, nanošenje štete, svojina i kompanijsko pravo. Porodično i nasledno pravo zbog njihove tesne povezanosti sa nacionalnom kulturom i identitetom nisu obuhvaćeni u sadržini EGZ. Opširnije o EGZ i njegovoj strukturi videti kod: C. Von Bar, *A European Civil Code, international agreements and European directives* (<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/vonbar1.html>); C. U. Schmid, Florence/Munich, *Legitimacy for a European Civil Code*; A. Pinna, *Drafting a Civil Code for Europe, Aims and Methods*; M.W. Hesselink, The politics of a European Civil Code, *European Law Journal*, Vol. 10, No. 6, November, 2004, str. 675-697; P. Legrand, *Against a European Civil Code* (<http://www.jstor.org/pss/>); A. Vezyrtzi, *The way towards the unification of Civil Law in the European Union: Reflections and questions raised* (<http://www.cjel.net/online/>). P. Legrand, *Against a European Civil Code* (<http://www.jstor.org/pss/>); A. Ristov, *Evropski građanski zakonik – realnost ili utopija*, *Pravni život*, br.10/2011, str. 429-449.

²⁰ O potrebi harmonizacije međunarodnih privatnih pravila o nasleđivanju videti kod: D. Hyton, *Topicality in view of the European Commission Green Paper*.

²¹ Prema D. Hytonu moguća su sledeća rešenja: 1. Pravo domicila u momentu smrti ostavioca; 2. Pravo nacionalnosti; 3. Pravo habitual residence u momentu smrti; 4. Pravo *lex rei sitae*; 5. Pravo nacionalnosti ukoliko je to izričito predviđeno testamentom (dozvoljeno u Švicarskoj, Italiji, Finski, Nizozemskoj) i 6. Pravo habitual residence ukoliko je to predviđeno testamentom (Nizozemska i Švicarska). *European Succession Laws*, 2 Edition, Jordan Publishing Ltd.

²² Nacionalnost kao tačka vezivanja je predviđena u Austriji, Nemačkoj, Španjolskoj, Grčkoj, Mađarskoj, Italiji, Poljskoj, Portugalu, Rumunskoj, Sloveniji, Švedskoj i u Češkoj Republici. Habitual residence, kao tačka vezivanja za podvižne stvari je predviđena je u Belgiji, Bugarskoj, Kipru, Danskoj, Estoniji, Finskoj, Francuskoj, Luksemburgu, Irskoj, Litvaniji, Nizozemskoj i Velikoj Britaniji.

rei sitae.²³ Manji je broj država članica koje dozvoljavaju izbor jurisdikcije strankama u slučaju spora između potencijalnih naslednika.²⁴ Zbog toga, ukoliko ostavilac ima nekretnine u nekoliko država, naslednici treba da vode ostavinski postupak u svakoj državi gde se nekretnina nalazi. Osim ovog, postoje i velike konceptualne razlike naslednog prava između određenih država, kao što je to primer sa Engleskom i Velsom u kojima postoji neograničena sloboda testamentalnog raspolaganja.²⁵ Nasuprot njima, ostale države članice ograničavaju slobodu testiranja pravom nužnog naslednog dela i predviđaju mogućnost redukcije testamentalnih raspolaganja i vraćanja poklona u slučaju povrede nužnog dela.²⁶ Međutim, ne postoje unifikovana rešenja u vezi ograničenja slobode testiranja i među državama koja prihvataju pravo nužnog dela. Ta ograničenja su različita od države do države.²⁷

Imajući u vidu različita i specifična rešenja naslednih prava, u međunarodnim okvirima, zbog harmonizacije međunarodnog privatnog prava i lakšeg razrešenja transnacionalnih ostavina doneto je nekoliko konvencija: Haška konvencija o sukobu zakona povezanih formom testamentalnih dispozicija iz 1961. godine, Vašingtonska konvencija o jednoobraznom zakonu o formi međunarodnog testamenta iz 1973. godine i Bazelska konvencija o registraciji testamenta iz 1972. godine.²⁸ Međutim, njihov značaj je minimalan zbog toga što ove konvencije nisu

²³ Sedamnaeset od država članice imaju unitaran sistem na osnovi koga celokupna ostavina (pokretne i nepokretne stvari) bez ogleda gde je locirana podležu jednom i jedinom pravu. U deset država članica pokretne i nepokretne stvari podležu različitim zakonima ukoliko su locirane u različitim državama.

²⁴ Veći broj država članica ne dozvoljavaju izbor ostavioca prava koje će se primenjivati na njegovu ostavinu. U ovo grupu spadaju: Austrija, Kipar, Francuska, Grčka, Irska, Latvija, Litvanija, Luksemburg, Poljska, Portugal, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska, i Češka Republika. Videti Commission Staff Working Dokument, *Impact assessment*, COM(2009) 410 final, Brussels, 14.10.2009., str.13.

²⁵ Opširnije videti: H. Hilary, *New developments in UK Succession Law*, *Electronic Journal of Comparative Law*, 2006; Љ. Спировиќ Трпеновска, Д. Мицковиќ, А. Ристов, *Наследувањето во Европа*, Скопје, 2011, str. 225-226.

²⁶ Isto, str. 216-222.

²⁷ Opširnije videti kod L. Garb, *International Succession*, Kluwer Law International, 2004; Marie-Hélène Place, P. Cauchois le Mière, *Guide pratique dela transmission du patrimoine en Europe*, Editions, Litec, Paris, 1993.

²⁸ U 2009. godini 22 države članice su ustanovili registar testamenata na nacionalnom i na regionalnom nivou, dok su Bugarska i Latvija u procesu njegovog ustanovljivanja.

ratifikovane od strane svih zemalja članica Evropske unije.²⁹ Ovu situaciju pokušala je razrešiti Haška konferencija 1989. godine koja je tražila donošenje Konvencije o nadležnom pravu nasleđivanja ostavine umrlih lica "*Convention on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased People*". Osnovni cilj ove Konvencije je bio opredeljenje jedinog prava koje će se primenjivati na celukupnu ostavinu.³⁰ U Konvenciji je kao osnovna tačka vezivanja predviđen koncept "*habitual residence*" ostavioca (čl. 3), koji je stvorio dileme i kontraverze u akademskim krugovima. Takođe, predviđeno je i pravo izbora nadležnog prava određene države koje će se primenjivati na celu ostavinu, ukoliko je ostavilac državljanin te države ili je imao stalno mesto boravka i ako je to predvideo u formi testamenta (čl. 5). Konvencija čak omogućuje da ostavilac odabere različita nadležna prava za različitu imovinu (čl. 6). I pored savremenih rešenja, ova Konvencija nije još na snazi jer je ratifikovana samo u Nizozemskoj.³¹

Imajući u vidu navedene činjenice i probleme, Evropska komisija je 2002. godine naložila Nemačkom notarskom institutu da pripremi izveštaj o broju transnacionalnih ostavina u okvirima EU.³² Prema izveštaju koji je izradio ovaj Institut, svake godine u EU otvaraju se između 50000 i 100000 transnacionalnih sukcesija.³³ Tokom 2009. godine, za razliku od 2002. godine, broj transnacionalnih ostavinskih postupaka povećan je na 450000, dok se njihova vrednost, prema Evropskoj komisiji, procenjuje na više od 120 milijardi eura.³⁴ Navedene radikalne promene i veliki porast broja transnacionalnih sukcesija, nastale kao rezultat evropske integracije, doprinele su da se pažnja fokusira ne samo na funkcionisanje zajedničkog tržišta i ugovornih odnosa, već i na pitanja povezana sa nasleđivanjem. Upravo zbog toga, u poslednje vreme pitanje harmonizacije

²⁹ Videti više T. Szöcs, *Formal validity of dispositions od property upon death*, Cross-border Successions within the EU, 2010.

³⁰ Opširnije o ovome videti kod: B. R. Hauser, *European Harmonisation. Will Brussels IV succeed?* Trust & Estates, 2010.

³¹ *Ibidem*.

³² „Study on Conflict of Law of Succession in the European Union“ dostupno na adresi: http://ec.europa.eu-justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm.

³³ O preporukama Evropskog Parlamenta u sferi nasleđivanja videti Izveštaj na adresi: <http://www.Europarl.europa.eu/sides/>

³⁴ V. Pop, *n.delo*, str. 1.

naslednog prava je privuklo interes ne samo akademske zajednice, već i organa Evropske unije.³⁵

2. RAZVOJ IDEJE HARMONIZACIJE NASLEDNOG PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI

U akademskim krugovima dominira stajalište da je u ovom trenutku nemoguće realizovati ideju o unifikaciji naslednog prava EU. U osnovi ove koncepcije je uverenje da je osnovni *raison d'être* postojanja Evropske zajednice da promoviše zajedničko tržište i da doprinosi intenziviranju privredne saradnje. Zbog toga ideja unifikacije naslednog prava nije bila u fokusu interesa akademske sredine, kao i organa EU. U prilog stajališta da nije potrebna unifikacija naslednog prava u zemljama EU se navode dva dopunska argumenta.³⁶ Prema *prvom*, u većini saveznih država porodično i nasledno pravo su u nadležnosti federalnih jedinica. Veoma je mali broj zemalja u kojima su porodično i nasledno pravo u saveznoj nadležnosti. *Drugi*, češće zastupljeni argument, polazi od činjenice da su porodično i nasledno pravo "duboko ukorenjeni u našoj kulturi i da su odraz našeg načina života."³⁷ U tom smislu, očuvanjem i zaštitom nacionalnih zakona štiti se kulturno nasleđe svake zemlje, koje bi moglo biti ugroženo unifikacijom porodičnopravnih i naslednopravnih normi. Imajući u vidu da je u ovom trenutku unifikacija naslednog prava nemoguća, prisutna je ideja o harmonizaciji određenih pitanja iz naslednog prava. Tako se u poslednje vreme javljaju mišljenja da postoji potreba harmonizacije naslednog prava država članice EU.³⁸ Naime, i pored "argumenata očuvanja nacionalnog identiteta naslednog prava, zbog daljeg razvoja EU smatra se da je potrebna harmonizacija naslednog prava država

³⁵ Nedavna EU legislativa u sferi porodičnog i naslednog prava je limitirana na međunarodno privatno i na procesno pravo. Ove mere smatraju se kao prvi iskorak prema harmonizaciji porodičnog i naslednog prava u EU. Opširnije videti *The Prospects of European Private law 2006-2011*.

³⁶ U. Liin, *n.delo*, str. 117.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ A. Verbeke, Y.-H. Leleu, *Harmonisation of the Law of Succession in Europe, Towards a European Civil Code*, The Hague, Kluwer, 1998, str. 187. U sadašnjem trenutku postoje tri glavne opcije koje se tiče unifikaciji i harmonizaciji materijalnog porodičnog i naslednog prava u Evropi: 1. Izrada unificiranog porodičnog i naslednog zakona u EU (*European Code of Family and Inheritance Law*), 2. Izrada modela zakona, i 3. Izrada Principa Evropskog porodičnog i naslednog prava. Pritom, smatra se da je treća opcija izvodljivo i praktično rešenje. Videti opširnije *The Prospects of European Private Law 2006-2011*, str. 8.

članica."³⁹ Imajući u vidu ovo, "nasledno pravo (...) postaje sve češća tema diskusije međunarodnih foruma, pre svega zbog rastuće mobilnosti ljudi i imovine."⁴⁰ Zbog ovog razloga, harmonizacija međunarodnog naslednog prava je postala i tačka na agendi Evropske legislative još donošenjem Bečkog akcionog plana iz 1998. godine.⁴¹ U tom smislu je 2005. godine Komisija konstatovala da je unifikacija materijalnog naslednog prava u EU neostvariva, i da se treba fokusirati na pitanje sukoba zakona, zbog činjenice da ne može biti progresa u sferi nasleđivanja ukoliko se pre toga ne razreši pitanje nadležnog prava. Od posebnog značaja za harmonizaciju naslednog prava u Evropi je i preporuka Saveta Evrope od 16. oktobra 1981. No. R (81) 15, kojom se države članice pozivaju da predvide u svojim nacionalnim zakonodavstvima odredbe koje bi omogućile preživlom bračnom drugu da nastavi da živi u zajedničkom domu nakon smrti drugog bračnog druga.⁴² Kao posledica rastuće nezaposlenosti u EU, preporukom od 7. decembra 1994. godine, Evropska komisija je zatražila od država članica da preduzmu mere kojima bi se omogućila sukcesija manjih i srednjih preduzeća, kako bi se izbegla njihova likvidacija u ostavinskom postupku. Sa takvim merama, očekivanja su da će se u značajnoj meri sprečiti gubitak radnih mesta u manjim i srednjim preduzećima kao posledica smrti njihovog vlasnika.

4. AKTIVNOSTI U EVROPSKOJ UNIJI U PRAVCU HARMONIZACIJE NASLEDNOG PRAVA

U poslednjih nekoliko godina, problemi koji su nastali u sferi nasleđivanja povezani ostvarivanjem naslednih prava u transnacionalnim ostavinskim postupcima doprineli su da nasleđivanje postane predmet interesa i pravnog regulisanja u okvirima Evropske unije.⁴³ Nedavni predlog EU u "vezi postizanja

³⁹ U. Liin, *n.delo*, str. 118.

⁴⁰ M. Anderson, E. Arroyo, E. Amayuelas, *The Law of Succession: Testamentary Freedom*, 2011.

⁴¹ Max Planck Institute for Comparative and International Law, *European Law of Succession: The Institute's Comments on the European Commission Proposal*. Dostupno na adresi: <http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/news/content/>

⁴² Naime, zajednički dom je od velikog značaja za bračnog druga, pošto u najvećem broju slučajeva njegova vrednost sačinjava veći deo nasleđa. Sa druge strane, mogućnost da nastavi da živi u zajedničkom domu je od velike važnosti za preživelog bračnog druga, jer mu to omogućava da zadrži iste životne i prostorne uslove kao i pre smrti ostavioca, i obezbeđuje mu finansijsku i emotivnu sigurnost.

⁴³ U ne tako davnoj prošlosti, krajem prošlog i početkom ovog milenijuma, u akademskim sredinama bio je generalno prihvaćen stav da uređenje naslednog i porodičnog prava treba prepustiti

uniformnog prava u odnosu izbora prava i pitanja transnacionalnih ostavina, je možda nužni odgovor globalizaciji, koja obuhvata i EU, njene stanovnike i njihovu imovinu."⁴⁴ Tako su testamenti i nasleđivanje postali sledeći cilj prava EU.⁴⁵

Prihvatanje Evropskog instrumenta u oblasti nasleđivanja bio je jedan od prioriteta Akcionog plana u Beču 1998. godine (OJ C 19, 23.1.1999). U tom smislu je na sastanku Evropskog saveta u Tampereu 15. i 16. oktobra 1999. godine usvojen princip međusobnog priznavanja sudskih i drugih odluka, kao osnovni preduslov za pravosudnu saradnju u građanskim stvarima. Krajem 2000. godine, od strane Saveta i Komisije je prihvaćen Nacrt programa preduzimanja mera za sprovođenja principa uzajamnog priznavanja presuda i drugih odluka pravosudnih organa u građanskim i komercijalnim poslovima (OJ C 12, 15.1.2001). Program obuhvata mere koje se odnose na sukob zakona i olakšavanje uzajamnog priznavanja sudskih odluka. On takođe predviđa pripremu instrumenta koji će važiti za zaveštanja i nasleđe, koji nije bio uključen u Uredbi Saveta (EC) No. 44 2001. o jurisdikciji, priznavanju i izvršivanju odluka u građanskim i trgovačkim poslovima (OJ L 12, 16.1.2001).

Na sastanku Evropskog saveta održanog u Briselu 4. i 5. novembra 2004. godine, prihvaćen je novi program, pod nazivom "Haški program" za jačanje slobode, bezbednosti i pravde u EU. Program je istakao neophodnost prihvatanja instrumenta naslednog prava do 2011. godine, koji će se, između ostalog, odnositi na pitanja sukoba zakona, uzajamnog priznavanja i izvršivanja odluka, evropski sertifikat o nasleđivanju i na mehanizam koji omogućava da se utvrdi dali je ostavilac sastavio testament – registar testamenata.⁴⁶

nacionalnim zakonodavstvima. Glavni razlog tome je što su ove dve pravne oblasti usko povezane sa nacionalnim identitetom, pravnim tradicijama i običajima svake zemlje, zbog čega su one veoma specifične i veoma je teško ostvariti harmonizaciju pravnih normi u sferi naslednog i porodičnog prava.

⁴⁴ A. Schwabach, *n.delo*, str. 1.

⁴⁵ Blake Lapthorn Solicitors, *EU Wills and Inheritance Law Reform*, Protsmouth, London, 2009.

⁴⁶ Kao rezultat zaključaka Saveta Evrope iz 2004 godine, pozivana je Komisija da sastavi dokumenat pod nazivom *Zelena knjiga*, koji će obuhvatiti većinu važnih pitanja u vezi sa nasleđivanjem, kao što su utvrđivanje nadležnog prava, nadležnosti i priznavanje sudskih odluka, administrativnih i drugih mera u sferi nasleđivanja.

U 2005. godini Evropska komisija je usvojila Zelenu knjigu o nasleđivanju i zaveštanju (*Green paper "Succession and Wills"*).⁴⁷ Ona sadrži rešenja kojima se olakšavaju administrativni aspekti sukcesije uvođenjem Evropskog sertifikata o nasleđivanju (*European certificat of inheritance*). Ovaj sertifikat obezbeđuje dokazivanje statusa naslednika i registar zaveštanja, što će olakšati njihovu primenu u svim državama.⁴⁸ Evropska komisija je aktuelizovala i pitanje ukidanja formalnosti o legalizaciji javnih dokumenata koji su povezani sa nasleđivanjem u državama članica. Uz objavljivanje Zelene knjige o nasleđivanju i zaveštanju od 2005. godine, Evropska komisija je otvorila proces konsultacija u oblasti nasleđivanja sa međunarodnim elementom, i to ne samo sa državama članica, nego i sa ostalim državama Evrope.⁴⁹

Glavni razlog ovih napora Komisije je činjenica da su zaveštanja i nasleđivanja eksplicitno isključena, odnosno nisu sastavni deo Briselske konvencije o nadležnosti i izvršavanju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim poslovima (čl. 1).⁵⁰ Ovaj trend isključenja zaveštanja i nasleđivanja nastavlja se i donošenjem Uredbe Saveta No. 44 iz 2001. godine, kojom je bila zamenjena pomenuta Konvencija. Polazeći od toga, Savet i Komisija procenili su da u oblasti naslednog prava ne može biti napretka bez harmonizacije međunarodno-privatnopravnih pravila kojima se uređuje nasleđivanje.⁵¹

U tom pogledu EU je finansijski pomogla konferenciju održanu 10. i 11. maja 2004. godine u Briselu na kojoj je razmatrana komparativno pravna studija o pravilima kojima se uređuje sukob jurisdikcije i sukob zakona o zaveštanju i nasleđivanju u okviru EU, koju je pripremio Nemački notarski institut. Nakon neuspele Haške konvencije o sukcesiji imovine umrlih lica iz 1989. godine, ova studija predlaže rezervna (supsidijarna) pravila zasnovana na činjenici prebivališta ostavioca u trenutku njegove smrti, ako on nije ostavio testament ili ukoliko u njemu nije

⁴⁷ Termin „*Succession and Wills*“ obuhvata sva pitanja koja se odnose na testamentalno ili zakonsko nasleđivanje. On uključuje i pitanja punovažnosti i interpretaciji uslova testamenata i ustanovljivanje trusta. David Hyton, *op. cit.*, str. 3.

⁴⁸ Više o ovome videti na adresi http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/; <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi>

⁴⁹ Opširnije videti kod D. Hayton, *The Need for Harmonisation of Private Law International Law Rules on Succession*, str. 1.

⁵⁰ Testamenti i nasleđivanje su takođe isključeni i u Konvenciju iz Lugana koja se primenjuje u Švicarskoj, Islandu, Norveške i Poljske. David Hyton, *n.delo*, str. 1.

⁵¹ *Ibidem*.

napravio punovažan izbor prava koje će se primenjivati na njegovu ostavinu.⁵² Nakon objavljivanja studije Nemačkog instituta o notarijatu 2002. godine i Zelene knige o nasleđivanju i zaveštanju iz 2005. godine, u martu 2006. godine Komisija je imenovala grupu eksperata, poznata kao "PRM III/IV" koja je u periodu od 2006. do 2008. godine održala sedam sastanaka posvećenim naslednopravnim odnosima. Najzad, 30. juna 2008. godine, Komisija je organizovala susret nacionalnih eksperata iz oblasti nasleđivanja.

Navedene aktivnosti su rezultirale potvrdom potrebe za donošenje instrumenta Zajednice iz oblasti nasleđivanja, koji bi se, između ostalog, odnosio i na pitanja povezana sa utvrđivanjem nadležnog prava, jurisdikcije, priznanje i izvršenje odluka i prihvatanja Evropskog sertifikata o nasleđivanju.⁵³ Prihvatanje i usvajanje Evropskog sertifikata o nasleđivanju je podržano i od Evropskog parlamenta i Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta.

5. ZELENA KNIGA O NASLEĐIVANJU I ZAVEŠTANJU

Za proces harmonizacije naslednog prava u Evropskoj uniji od velikog značaja je objavljivanje takozvane Zelene knige o nasleđivanju i zaveštanju (*Green Paper "Succession and Wills"*).⁵⁴ U Zelenoj knjizi su postavljena 39 pitanja iz oblasti naslednog prava, na koja su trebale da odgovore države članice EU najkasnije do 30. septembra 2005. godine. Sa ovim projektom, Komisija je pokrenula opširnije razgovore u odnosu na mogućnost unifikacije pravnih rešenja u vezi sa transnacionalnim ostavinama.

Pitanja iz Zelene knige, *inter alia*, imala su za cilj da upoznaju Komisiju sa praktičnim problemima sa kojima se suočavaju građani u naslednopravnim odnosima, koja proizlaze iz različitih materijalnih i proceduralnih pravila i sukoba zakona između država članica. Zelenom knjigom Komisija nije planirala punu harmonizaciju naslednih prava država članica, već je njen cilj bio usmeren ka rešavanja sukoba zakona i utvrđivanje zakona koji će se primeniti, tačke vezivanja,

⁵² *Ibid*, str. 2.

⁵³ U Velikoj Britaniji Zelena knjiga je bila razmatrana od strane Evropskog istražnog odbora. U izveštaju koji je objavljen 14. aprila 2005. godine, Odbor je izvestio da Laburistička vlada podržava predloge poboljšanja administracije imovine sa međunarodnim elemenatom. Ipak Vlada neće dozvoliti da harmonizacija preovlada u značajnim aspektima domaćeg materijalnog naslednog prava, kao što je princip slobode testiranja, pravila intestatskog nasleđivanja i mogućnost korišćenja trusta u odnosu na svojinu i nasleđivanje. C.Fairbairn, *n.delo*, str. 3.

⁵⁴ Dostupna na adresi: http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/civil/doc/com

nadležnost sudova i mogućnost stvaranja zajedničkog instrumenta u oblasti nasleđivanja. U tom smislu, prvi korak koji treba napraviti u sferi nasleđivanja je svakako usklađivanje pravila međunarodnog privatnog prava, zbog toga što je nasleđivanje izuzeto iz pravila međunarodnog privatnog prava Zajednice koja su dosad prihvaćena. Glavni cilj u ovoj fazi je pojednostavljivanje postupaka koji su povezani sa transnacionalnim ostavinama i prevazilaženje i ublažavanje praktičnih problema građana u oblasti naslednog prava sa stranim elementom.

Zelenom knjigom o nasleđivanju i zaveštanju pravi se napor da se pronađe odgovor na značajna pitanja povezana sa nasleđivanjem i da se reše problemi koji proističu iz sukoba zakona u sferi nasleđivanja. U transnacionalnim ostavinskim postupcima tačke vezivanja u konkretnim slučajevima su predmet posebne pažnje. U vezi s tim, postavlja se pitanje da li nacionalnost treba i dalje da ostane jedna od privilegovanih tačaka vezivanja ili to treba da bude mesto poslednjeg stalnog boravka ostavioca. Dalje, Zelena kniga razmatra i pitanje koje pravo će biti primenjeno na testamentima i ugovorima o nasleđivanju, kao i pitanje testamentalne sposobnosti i punovažnosti testamenta.

Od velike važnosti je i pitanje o jurisdikciji.⁵⁵ Imajući u vidu da u većini država članica EU nije dozvoljena mogućnost ostavioca ili njegovih naslednika da odaberu nadležno pravo koje će se primenjivati na nasleđe, Komisija se zalaže za određenu fleksibilnost u odnosu na tačke vezivanja u pogledu ovog pitanja. Pored toga, Komisija otvara raspravu i o pitanjima nužnog dela, trustova, instituta *renvoi* ili upućivanja na pravo treće zemlje.

U odnosu prava izbora nadležnog suda, Komisija uzima u obzir mogućnost utvrđivanja jednog suda koji bi bio nadležan za celu ostavinu, bez razlike da li je reč o pokretnim ili nepokretnim stvarima. Imajući u vidu da prenos vlasništva zahteva upis u zemljišne knjige različitih država članica, Komisija smatra da je neophodno da se omogući upis promene titulara prava svojine na osnovu dokumenata izdatih u drugoj državi članici. S obzirom na činjenicu da u nekim državama članicama i vansudski organi imaju kompetencije u oblasti naslednog prava, Komisija smatra da je potrebno da se dozvoli naslednicima da određene

⁵⁵ U državama članica EU postoje različiti kriterijumi na osnovu kojih se određuje jurisdikcija u odnosu na nasleđivanje. U tom smislu je, u nekim zemljama ključni faktor poslednje boravište ostavioca, u drugima je sedište utuženog ili tužioca ili mesto gde se nalazi nekretnina. Imajući ovo u vidu, Komisija se zalaže za uspostavljanje mogućnosti: 1) izbora nadležnog suda; 2) da se olakša postupak prenosa imovine; 3) nadležnost vansudskih tela; 4) sukcesija trust-a i 5) egzekvarure odluke država članice.

formalnosti postupka sprovode i ovi organi (na primer notari). U pogledu nasleđivanja trust-a, ne postoje pravila jer su isključene iz delokruga Uredbe (EZ) br. 44/2001. godine. Što se tiče pravila o priznavanju i izvršivanju stranih sudskih odluka, Komisija nastoji da se pojednostavi procedura oko priznanja i izvršivanja dokumenata neophodnih za priznanje naslednog prava naslednicima. To znači da bi trebalo prihvatiti automatsko priznavanje i izvršivanje sudskih odluka i ugovora u svim državama članicama EU. U tom smislu, Komisija predlaže uvođenje posebnog instrumenta – Evropskog sertifikata o nasleđivanju. Njegov cilj je da olakša dokazivanje statusa naslednika bez posebnih formalnosti. Prihvatanje evropskog instrumenta u vezi nasleđivanja bio je jedan od prioriteta Akcionog plana u Beču 1998. godine (OJ C 23.1.1999). Kao dokaz o postojanju statusa naslednika on je od velikog značaja za naslednike prilikom ostvarivanja njihovih naslednih prava. Pored toga, Komisija smatra da je neophodno omogućiti registraciju testamenata u svim zemljama članicama kako bi se olakšala njihova primena.⁵⁶

6. ULOGA EVROPSKOG PARLAMENTA I EVROPSKE KOMISIJE U SFERI NASLEĐIVANJA

U ostvarivanju harmonizacije naslednog prava u EU, između ostalog, značajnu ulogu imaju Evropski parlament i Evropska komisija.⁵⁷ U Izveštaju o nasleđivanju i testamentima, koji je donet 2006. godine, Evropski parlament daje više preporuka u smeru harmonizacije naslednog prava.⁵⁸ Imajući u vidu navedene preporuke, mogućnost ustanovljavanja instrumenta Zajednice postaje sve izvesnija, imajući u vidu potrebu da se prevaziđu teškoće i prepreke sa kojima se suočavaju naslednici, a koje proizilaze od različitih koncepata pravila međunarodnog privatnog prava u odnosu na nasleđivanje.

⁵⁶ Sa namerom da se olakša razmena informacija o postojanju testamenata razvijen je sistem povezivanja registra testamenata od strane Asocijacije evropske mreže registra testamenata *European Network of Registers of Wills Association* (ENRWA). Skoro sve države članice su se priključile ovoj mreži.

⁵⁷ Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession, Oct. 14, 2010 dostupno na adresi: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st14/st14722.en09.pdf>

⁵⁸ Opširnije o ovome videti kod: Љ. Спировиќ Трпеновска, Д. Мицковиќ, А. Ристов, *Наследувањето во Европа...*, str. 487-491.

Najefikasnije rešenje za prevazilaženje ovih problema sa kojima se suočavaju evropski građani u ostavinskim postupcima je unifikacija naslednog materijalnog prava. Međutim, imajući u vidu iskustva u odnosu na unifikaciju građanskog prava u Evropi, ostvarenje ovog cilja je veoma teško, pa čak i neizvodljivo, s obzirom na činjenicu da Zajednica nema nadležnosti u ovoj oblasti. Ipak imajući u vidu izloženo, može se zaključiti da budući zakonski instrumenat treba da ustanovi jednostavna i jasna pravila međunarodnog privatnog prava u smeru harmonizacije kriterijuma opredeljenja nadležnosti u pogledu nasleđivanja.

U okvirima EU, u pogledu harmonizacije naslednog prava, od značaja je i uloga Evropske komisije. Programa rada Komisije za 2008. godinu⁵⁹ je sadržao prihvatanje predloga o regulisanju nasleđa i testamenata, kao prioritetnu inicijativu. Nakon objavljivanja Zelene knjige, Komisija je 14. oktobra 2009. godine objavila Predlog uredbe čiji je osnovni cilj pojednostavljenje pravila za rešavanje ostavina sa stranim elementom.⁶⁰ Rešenja sadržana u Predlogu imaju za cilj da se obezbedi predvidljivost i konzistentnost pravila koja će se primenjivati u sferi nasleđivanja, kao i da se omogući građanima da sami opredele pravo kojim će biti regulisan prenos njihove zaostavštine. Pored toga, ovim dokumentom se predlaže i stvaranje Evropskog sertifikata o nasleđivanju, sa ciljem da se omogući naslednicima da dokažu svoj status u državama članica Evropske unije.⁶¹

Predložena nasledno-pravna regulativa zalaže se za ustanovljivanje jedinstvenog naslednog prava, koje će se primenjivati na transnacionalnim sukcesijama, na osnovu kriterijuma zadnjeg mesta stalnog boravka ostavioca. Pored ovoga, predlaže se i jedan nadležni organ za raspredeljivanje ostavine, koji će biti opredeljen u zavisnosti od poslednjeg mesta stalnog življenja ostavioca. Pravilo *lex loci rei sitae*, može se primenjivati sa izuzetkom, kade su nadležni organi države u kojoj se nalazi nekretnina. Prema predloženim pravilima, pravo stalnog mesta stanovanja (*habitual residence*), će se primenjivati supsidijarno, u slučaju kada ostavilac nije napravio planiranje nasleđa. Drugim rečima, ostavilac će moći da odabere, svojom voljom, nasledno pravo svoje države (*lex nationalis*) za

⁵⁹ http://ec.europa.eu/atwork/programmes/docs/clwp2008_en.pdf.

⁶⁰ Predlog EU uredbe uređuje pitanja koja se odnose na jurisdikciju, izbora prava i međusebnog priznanja i izvršenje odluke i instrumenata iz oblasti naslednog prava.

⁶¹ Ovaj sertifikat biće priznat u svim članicama EU omogućujući ljudima da lakše dokažu status naslednika ili administratora ostavini ili testamenta čime bi se pojednostavila procedura. Videti više kod Blake Lapthorn Solicitors, *n.delo*, str. 1.

raspodeljivanje njegove ostavine, a samim tim i unapred da isplanira nasleđe svoje ostavine.⁶²

Osnovni cilj ovog predloga je da omogući građanima koji žive u državama članicama EU, da unapred efikasno isplaniraju i organizuju raspodelu svoga nasleđa, obezbeđujući kako prava naslednika i legatara, tako i prava poverioca. Ostvarenje ovakvog cilja je neophodno, imajući u vidu diverzitet pravila materijalnog naslednog prava, pravila jurisdikcije i nadležnog prava u transnacionalnim ostavinama. Predlog uredbe sadrži šest delova. Prvi deo se odnosi na opseg primene odredaba i definisanje pojmova koji se upotrebljavaju u okviru Predloga. Drugi deo je posvećen pitanjima koja su povezana pravilima jurisdikcije o nasleđivanju. Treći deo je posvećen pitanju nadležnog prava, u okviru koga se predlaže da kao tačka vezivanja bude prihvaćeno pravo poslednjeg mesta stalnog boravka ostavioca. Četvrti deo se odnosi na priznavanje i izvršivanje sudskih odluka. Peti deo je posvećen autentičnim instrumentima koji se odnose na pitanja iz oblasti nasleđivanja. Poslednji, šesti deo, odnosi se na Evropski sertifikat o nasleđivanju. Osnovno pravilo da ostavina treba da bude uređena predvidljivim pravom sa kojim je ona najbliže povezana. Princip pravne sigurnosti traži da ovo pravo bude nadležno za celu ostavinu. Uredba uvodi uniformni model Evropskog sertifikata o nasleđivanju i opredeljuje organ koji je nadležan za njegovo izdavanje.

Da li je ideja harmonizacije naslednog prava državama članice EU u pogledu transnacionalne ostavine ostvariva? Imajući u vidu da je prošlo nekoliko godina od kada su Zelena kniga (1 mart 2005) i Predlog uredbe (14. oktobar 2009) publikovane, kao i to da do danas još nema nikakvih konkretnih rezultata oko ovog pitanja, može se konstatovati da postizanje ovog cilja u EU neće biti tako lako.⁶³ Osnovni razlog je protivljenje Vlade Velike Britanije prema čijem odgovoru će "harmonizacija naslednih prava biti fundamentalno mešanje u unutrašnjih

⁶² Osnov preduzetih mera od strane Komisije u sferi nasleđivanja proizlazi iz člana 62. Ugovora o Evropskoj zajednici, kojim se ustanovljava zajednička oblast u slobodi, bezbednosti i pravdi, preko prihvatanja mera u oblasti sudske saradnje u građanskim predmetima. Ove mere preciznije opredeljuje član 65. Ugovora, čiji je cilj usmeren prema "pojednostavljenju priznanja i izvršivanja odluka u sferi građanskih i trgovačkih poslova, uključujući i odluke iz vansudskih slučajeva" i prema "promovisanju usaglašenosti pravila koja se odnose na sukob zakona i jurisdikcije između država članica."

⁶³ Nakon objavljivanja, Komisije je Predlog uredbe poslala na javnu raspravu 21. oktobra 2009. godine svim državama članicama. Ova publikacija je trebala prezentovati moguće benefite i probleme povezane sa ovim pitanjem.

poslova država članica, koje mogu prouzrokovati neželjene i nepotrebne socijalne i kulturne potrese."⁶⁴ U tom smislu Vlada Velike Britanije "čvrsto veruje da bilo kakva evropska legislativa u oblasti transnacionalnih ostavina ne sme negativno uticati na domaće nasledno pravo Velike Britanije."⁶⁵ Posledica prihvatanje Predlog uredbe bila bi uvođenje instituta *colatio bonnorum* (*clawback*), vraćanje poklona koji ne postoji u pravnom sistemu Velike Britanije i kojim bi se dovela u pitanje pravna sigurnost. Ovim bi se narušila i vekovna britanska filozofija individualne slobode raspolaganje imovine za vreme života. Sledeći notirani problem je vraćanje imovine deponovane u formi trusta, kojim bi se, ukoliko se prihvati *colatio bonnorum*, dovela u pitanje trustova industrija. Kao rezultat ovoga 16. decembra 2009. godine Velika Britanija je objavila da je odlučila da ne prihvata predloženu uredbu o nasleđivanju i testamenatima od strane Evropske komisije i da Velika Britanija neće biti obavezana njome.⁶⁶ Imajući u vidu navedene probleme Predlog uredbe je blokiran pred Komitetom o pravnim pitanjima Evropskog parlamenta. Zasad još nema indikacije kad će Komitet podneti svoj izveštaj. Dopunski razlog zastoja harmonizacije naslednog prava u EU je finansijska kriza sa kojom se suočavaju države članice. Da li, i pored svih navedenih problema, može doći do realizacije ideje o harmonizaciji naslednog prava u EU će pokazati budućnost.

⁶⁴ C. Fairbairn, *n.delo*, str. 3.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Prema viđenju Vlade Velike Britanije različitost pravnih tradicija država članice mora biti u potpunosti ispoštovana. Razlog ovoga je da su razlike u konceptu prenosa svojine *mortis causa* u državama članice suštinske. Određene države, kao što je to primer sa Velikom Britanijom, favoriziraju slobodu testiranja, dok druge predviđaju pravo nužnog dela kao ograničenje testamentalnog raspolaganja. Dok u drugim evropskim državama ostavina silom zakona u momentu smrti prelazi na naslednike, u Velikoj Britaniji ostavina prelazi u *trust* trećeg lica koje je dužno distribuirati nasleđe korisnicima. Prema pravu Velike Britanije u ostavinu ulazi imovina koja ostaje po smrti ostavioca. U državama evropskog kontinentalnog prava u koncept ostavine ulaze i pokloni koje su naslednici primili od ostavioca za vreme njegovog života.

Angel Ristov, PhD

Lecturer at the Faculty of Law "Iustinianus Primus" -Skopje

Harmonization of Inheritance Law in the European Union

Summary

In this paper author primary analyzes the dilemmas and issues connected with the harmonization of inheritance law in the European Union. Author notes that in the academic environment and EU institutions is widely accepted view that hereditary rights can not be unified in the European Union because of its specifics related traditions, culture and customs. To that inheritance law should remain in the jurisdiction of national legislation. However, the evident fact that number of trans-national inheritance, from year to year, is constantly increasing in the EU the question of harmonization process is present in the area of specific rules of inheritance. Due to the efficient execution of hereditary rights of citizens of EU member states, it is suggested primarily harmonization of rules of private international law concerning the jurisdiction of inheritance, probate recognition and enforcement of decisions, the introduction of the European certificate of inheritance and the European register of wills. With these the main aim will be achieved and that is possibility of the citizens to plan and to organise their succession with a limited choice of the competent inheritance law in their last will. Harmonisation of the specific rules that are proposed in the area of inheritance law will be very useful for the citizens of the EU. That's why, beyond the obstacles form UK it is desirable this idea to be realised for the other member states of EU, that belong to the european-continental system of law.